

BAĞDAT-ERBİL ANLAŞMASI: ÇEKİŞMENİN SONU MU? BAŞLANGICI MI?

İki taraf arasındaki anlaşma, Bağdat ve hatta ABD'nin itirazlarına rağmen, petrol satışı konusunda Erbil'in yarattığı fiili duruma ilişkin rahatsızlıkları bulunan Bağdat'ın, Erbil'in petrol satışı sürecine müdahil olmasına imkân yaratmıştır.

Bilgay DUMAN

Irak, Haziran 2014'ten bu yana IŞİD tehdidine karşı mücadele ederken bir yandan da ülkedeki siyasi sorunlara çözüm arayışına girmiştir. IŞİD tehdidi altında Ağustos ayında Haydar El-Abadi başkanlığında kurulan yeni Irak hükümeti, hem iç hem de dış politikada yumuşama eğilimi göstermiş ve IŞİD'le mücadele açısından politik bütüncül bir destek arayışına yönelmiştir. Özellikle iç politikada Irak merkezi hükümetini zor durumda bırakan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ile yaşanan problemler, IŞİD'in ortak tehdit olarak ortaya çıkmasıyla çözümlene sürecini başlatmıştır. IŞİD'in hem Bağdat hem de Erbil'i tehdit eder bir biçimde güçlenmesi ve yayılması iki tarafın anlaşması konusunda

bir zorunluluk ortaya çıkarmıştır. Nitekim Erbil ve Bağdat arasında yaşanan problemlerin ana eksenini oluşturan enerji ve enerji gelirlerinin paylaşımı konusunda önce 13 Kasım, sonra 2 Aralık tarihinde yapılan anlaşmalar sonucunda anlaşmaya varılmıştır.

Anlaşmaların içeriğine bakıldığında Erbil ve Bağdat'ın siyasi olarak birbirini kabul eden bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. 13 Kasım'da Erbil ve Bağdat arasında yapılan anlaşma gereği, IKBY kendi kontrol ettiği alanlardan çıkardığı yaklaşık günlük 400 bin varil petrolün 150 bin varilini Bağdat üzerinden (Irak merkezi hükümetinin resmi petrol şirketi SOMO tarafından) satılmasını kabul ederken, Bağdat da Erbil'e

maaşların ödenmesi ve acil ödemelerin yapılması için 500 milyon dolarlık bir ödeme yapmıştır. Ardından 2 Aralık tarihinde Erbil ve Bağdat arasında yapılan anlaşma doğrultusunda bir taraftan merkezi hükümetin bütçesinden IKBY'ye yüzde 17'lik ödeme yapılması kabul edilmiş, diğer taraftan ise peşmerge ve IKBY memurlarının maaşlarının Irak merkezi hükümeti tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte IKBY'nin kontrol ettiği alanlardan çıkarılan petrolden günlük 300 bin varil, Kerkük petrolünden ise günlük 250 bin varil petrolün SOMO'nun kontrolünde IKBY'nin petrol boru hatlarından satışı konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmayla

Bağdat-Erbil arasında uzlaşma adımları atılmaya başlamıştır.

Anlaşmanın Sebepleri

Erbil'in bütçe konusunda yaşadığı sıkıntılar nedeniyle iç politikada sorunlarla karşılaşması ve bununla birlikte IŞİD'in de ciddi bir biçimde tehdit eder pozisyona gelmesi, Erbil'i Bağdat'la anlaşmaya zorlamıştır. Bağdat açısından ise IŞİD'in yarattığı güvenlik sorunu altında, zaten Kürtler ile yaşanan sıkıntılara ilaveten Sünni Araplar ile ilişkilerde ortaya çıkan olumsuzluk ve Kürtlerin Sünni Araplarla birlikte hükümet karşıtı geliştirdiği durum, Bağdat'ı Erbil ile anlaşmaya yöneltmiştir. Burada özellikle ABD ve Türkiye'nin IŞİD'e karşı mücadelede Erbil ve Bağdat'ın bütüncül yaklaşım sergilemesi gerektiğine yönelik baskısı önemli rol oynamıştır. Ayrıca Türkiye'nin Irak iç politikasında yaşanan siyasi anlaşmazlıkların giderilmesi konusunda her iki tarafa yaptığı telkinlerin de Bağdat-Erbil yakınlaşmasında etkili olduğu söylenebilir.

Öte yandan IŞİD'in kısa süre içerisinde ilerleyerek ciddi alan kazanmaya başlaması, hem Erbil hem de Bağdat'ı IŞİD'le mücadelede bütüncül bir mücadelenin gerekliliğinin farkına vardırıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira IŞİD'in operasyonları, hâkimiyet ve etkinlik alanları, IKBY'nin de Irak merkezi hükümetinin de IŞİD'e karşı tek başına başarılı olma şansının olmadığını göstermiştir.

IŞİD'e karşı mücadeledeki yakınlaşma, işbirliğini diğer alanlara da taşımıştır. İki taraf arasındaki anlaşma, Bağdat ve hatta ABD'nin itirazlarına rağmen, petrol satışı

konusunda Erbil'in yarattığı fiili duruma ilişkin rahatsızlıkları bulunan Bağdat'ın, Erbil'in petrol satışı sürecine müdahil olmasına imkân yaratmıştır. Bağdat, Erbil'in petrol satışı sürecini tamamen kaçırmak yerine işbirliği yaparak, "zararın neresinden dönersem kardır" mantığıyla en azından sürecin bir yerinden dâhil olmanın faydalı olduğunu anlamış görünmektedir. Zira artık Erbil'in petrol konusunda takip ettiği sürecin geri çevrilmesinin 'IŞİD'in Erbil'i işgal etmesi' gibi olağanüstü bir durumun haricinde zor olduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden Bağdat'ın süreci yakalamaya çalıştığı ifade edilebilir. Nitekim Bağdat-Erbil arasında yapılan anlaşmalar bunun göstergesi olarak sayılabilir. Bu noktada Bağdat'ın Erbil-Türkiye arasındaki enerji ilişkisine olan direncinin de kırıldığı görülmektedir.

Erbil ve Bağdat arasında bazı konularda anlaşma sağlanmış olsa da taraflar arasındaki bütün problemlerin aşılabildiğini söylemek güçtür. IŞİD tehdidinin sonlandırılmasının ardından Erbil ve Bağdat arasındaki coğrafi kontrol, idari sınırlar, sınır kapıları, Kerkük, federalizm gibi sorunların nasıl çözüleceğine ilişkin henüz bir adım atılabildiğini söylemek güçtür. Bununla birlikte IŞİD'in operasyonları sonrası Irak'ta ortaya çıkan yeni düzenin de sorunlar yaratması olasıdır.

Bağdat-Erbil İlişkilerindeki Temel Problemler

Erbil ve Bağdat arasında özellikle bütçe ve petrol satışı konusunda bir anlaşma imzalanmış olması bütün sorunların aşıldığı anlamına gelmemektedir. Bu anlaşma,

Erbil ve Bağdat arasında bazı konularda anlaşma sağlanmış olsa da taraflar arasındaki bütün problemlerin aşılabildiğini söylemek güçtür. IŞİD tehdidinin sonlandırılmasının ardından Erbil ve Bağdat arasındaki coğrafi kontrol, idari sınırlar, sınır kapıları, Kerkük, federalizm gibi sorunların nasıl çözüleceğine ilişkin henüz bir adım atılabildiğini söylemek güçtür.

mevcut durumun statüsünü belirlerken, Bağdat-Erbil arasındaki enerji ilişkilerinin geleceğine ilişkin herhangi bir yöntemin belirlenmemiş olması, önümüzdeki dönemde yeni problemlere yol açabilecektir. Zira IKBY, 2015 sonu itibarıyla petrol üretimini günlük 1 milyon varile çıkarmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda şimdilik günlük yaklaşık 400 bin varil petrol üretimi yapan IKBY'nin gelecek projeksiyonlarının gerçekleşmesi halinde Bağdat'ın bir talebi olup olmayacağı, Erbil'in Bağdat'la bir anlaşma içerisine girip girmeyeceği, iki taraf arasında bir anlaşma olsa bile bu anlaşmanın hangi temeller üzerine kurulacağı gibi konular belirsizliğini korumaktadır.

Kerkük petrolü konusunda bir uzlaşya varılmış olsa da Kerkük'ün vilayet sınırları ve buna bağlı olarak statüsü, Kerkük'teki Kürt partilere bağlı asayiş güçleri, peşmergeler, yeni kurulacak olan ulusal muhafızlar, milisler gibi güvenlik güçleri ve silahlı grupların durumu, Kerkük petrolünün kontrolü, satışı ve vilayet bütçesi gibi konular üzerinde yeni tartışmaların ortaya çıkması olasıdır.

Bununla birlikte Kerkük konusunun da yeniden gündeme gelmesi muhtemeldir. Zira Kerkük petrolü konusunda bir uzlaşya varılmış olsa da Kerkük'ün vilayet sınırları ve buna bağlı olarak statüsü, Kerkük'teki Kürt partilere bağlı asayiş güçleri, peşmergeler, yeni kurulacak olan ulusal muhafızlar, milisler gibi güvenlik güçleri ve silahlı grupların durumu, Kerkük petrolünün kontrolü, satışı ve vilayet bütçesi gibi konular üzerinde yeni tartışmaların ortaya çıkması olasıdır. Kısacası taraflar Kerkük'te henüz tam bir siyasi bir uzlaşya varılabilmiş değildir. Irak Parlamento Başkanı Selim Cuburi'nin Kerkük ziyaretinde yaşananlar, bunun en önemli göstergesi olarak sayılabilir. Selim Cuburi, Kerkük İl

Meclisi'nde düzenlediği toplantıda Kerkük'ün bir Irak şehri olduğunu ifade etmiştir. Cuburi'nin bu çıkışına önce Kürt yetkililerden Kerkük'ün Kürt şehir olduğu şeklinde itiraz gelmiş ve ardından da Kürtlerin ifadelerine Türkmenler tarafından Kerkük'ün Türk kimliğini vurgulayıcı tepkiler verilmiştir. Bu durum, Kerkük'ün geleceğine ilişkin Erbil ve Bağdat arasında bir anlaşmazlık çıkacağını gösterir niteliktedir. Bununla birlikte Kerkük üzerinden bir diğer çekişme konusunun da güvenlik güçleri ve silahlı gruplar arasında yaşanması muhtemeldir. Silahlı grupların kontrol alanları, bu grupların varlığı ve statüsü gibi konular problem yaratabilecek potansiyele sahiptir. Mevcut durum itibarıyla Irak Ordusu'nun 12. Tugayının şehri terk etmesinin ardından Kerkük'te güvenlik, Kürt partilere bağlı asayiş güçleri, Irak İçişleri Bakanlığı'na bağlı yerel polis ve IKBY tarafından Kerkük'e gönderilen peşmergeler tarafından sağlanmaktadır. Öte yandan Kerkük içerisinde şimdilik bulunmasa da çevresinde Şii milis gücü 'Hafti Şaabi'nin Irak hükümetinin desteğiyle giderek güçlenmesi ve etkinlik kazanması, peşmergeler ile arasında problemler yaratabilecek niteliktedir. Bu güçlerin her vilayetin kendi koruma gücü olması planlanan 'Ulusal Muhafızlar'a evrilmesi ve şehir merkezlerine girmeleri durumunda özellikle Kerkük gibi statüsü tartışmalı bölgelerde peşmergelerle sorunlar yaşanmasına sebep olabilecek ve bu durum Bağdat-Erbil ilişkilerini sekteye uğratabilecektir.

Kerkük'ün statüsüne ilişkin olarak tartışmalı diğer bölgelerin de geleceği konusunda henüz bir

ilerleme sağlanabilmiş değildir. IŞİD'in operasyonlarının ardından Irak'ta Irak merkezi hükümeti ve IKBY'nin askeri olarak kontrol alanları da farklılaşmıştır. Örneğin, Musul'un ve Diyala'nın çevresinde pek çok yerde peşmergeler denetim sağlamıştır. IŞİD tehdidinin giderilmesiyle bu yerlerin peşmergeler tarafından Irak güvenlik güçlerine teslim edilmesi zor görünmektedir. Zira 2003'ten bu yana peşmergelerin hemen hemen girdiği bütün bölgeler IKBY'nin kontrolünde kalmıştır. Bu durum yeni bir probleme yol açabilecektir. 2 Aralık'ta Erbil ve Bağdat arasında yapılan anlaşma gereği, peşmergelerin maaşlarının Irak merkezi hükümeti tarafından ayrılan bütçeden ödenecek olması, önümüzdeki süreçte Irak merkezi hükümetinin peşmerge üzerinde daha fazla denetim sağlama isteğini ortaya çıkarabilir. Bu duruma IKBY'nin izin vermeyeceğini söylemek mümkündür. Buna ek olarak, sınır kapılarının kontrolü ve gümrük gelirleri gibi konular da Bağdat-Erbil arasındaki yönetimsel problemleri artıracaktır.

Sonuç itibarıyla Bağdat-Erbil arasındaki anlaşmanın iki taraf arasındaki sorunlara kalıcı çözümler getirdiğini söylemek zordur. Anlaşmanın IŞİD operasyonları sonrası bir zorunluluktan ortaya çıktığı ve günlük anlaşmazlıkların üzerini kapattığı görülmektedir. IŞİD'in etkinliğinin azalması ve Irak'ta güvenlik istikrarının tekrar yakalanmasıyla Irak'taki siyasi, idari, sosyal ve ekonomik problemlerin yeniden gün yüzüne çıkma ihtimali oldukça yüksektir. ○

Araştırmacı, ORSAM